[P.] A. Euwens

Curaçao en zijn vroegste bewoners

Amigoe di Curaçao 8-15-22-29 Sept.-6-13-20 Oct. 1923.

Curaçao en zijn vroegste bewoners

door

P. A. Euwens O. P.

Curaçao en zijn vroegste Bewoners.

I.

Belofte maakt schuld.

Het is al eenige weken geleden, dat wij onze lezers hebben toegezegd, nà plaatsing van de lezing over: *De beteekenis van Curaçao voor de Volkenkunde van Zuid-Amerika*, van DR. J. P. B. DE JOSSELIN DE JONG, daarover een nabeschouwing in ons blad op te nemen.

Langer uitstellen zou het gevaar opleveren, dat het laatste restantje van herinneringen daaraan geheel zou worden weggevaagd.

Wij willen met des te meer liefde die belofte nakomen, omdat de ethnographie van onze Kolonie een studievak is, waarmee wij ons jarenlang met bijzondere voorliefde hebben bezig gehouden.

Maar om ons oordeel te geven over die lezing, zooals ons gevraagd werd, is een zeer epineuse kwestie, omdat ze ons voert op een terrein vol voetangels en klemmen.

Het moeielijke van de kwestie, wat ons afschrikt, steekt hierin, dat we ons oordeel moeten uitspreken over een hoogst wetenschappelijke materie, waarvoor tot nu toe (en dit nog pas zeer kort geleden) *alléén* aan de Hoogeschool van Leiden een leerstoel is opgericht, en waarvoor de eenige specialist in dat vak DR. DE JOSSELIN DE JONG als buitengewoon Hoogleeraar is aangesteld.

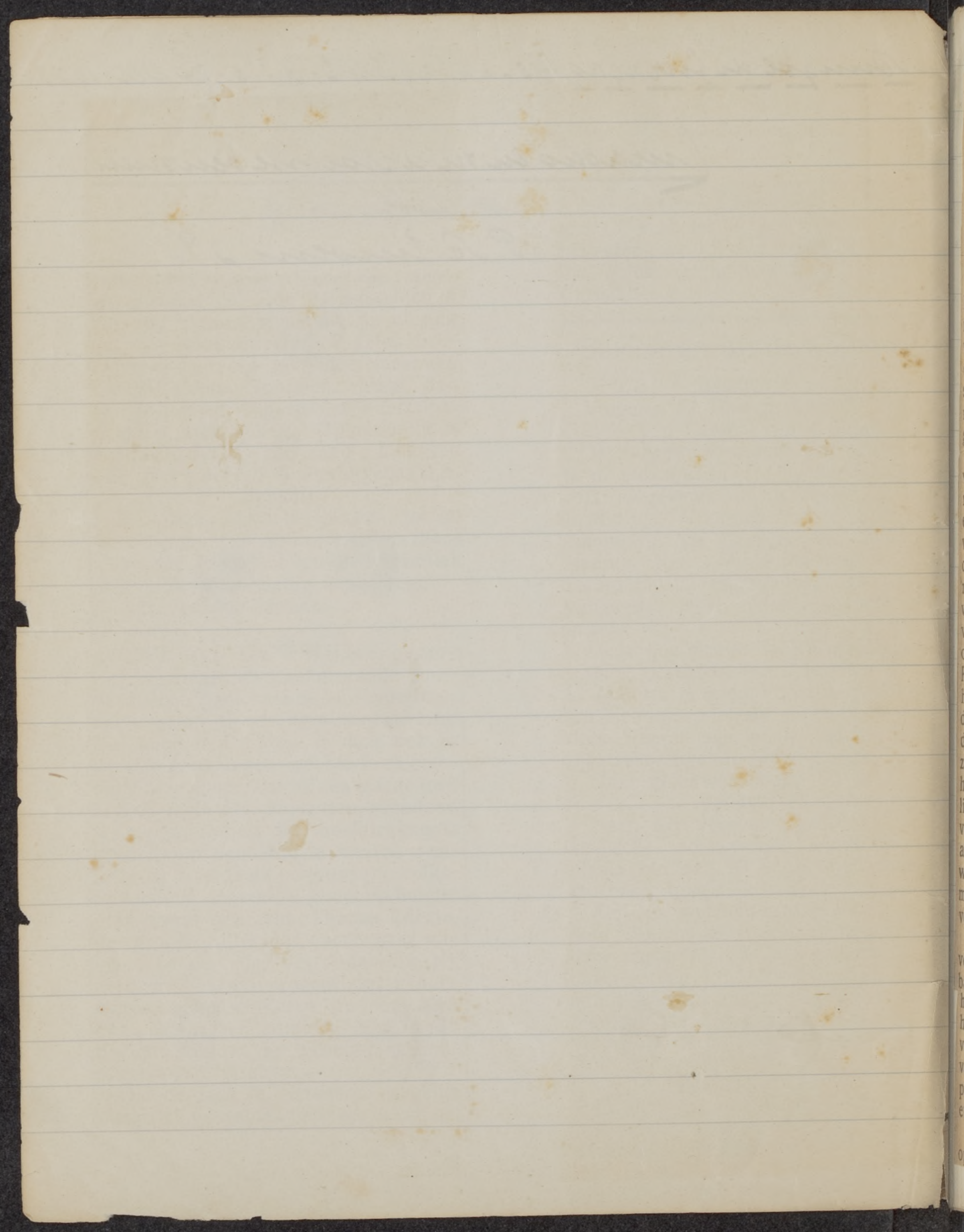
Doch wij zullen ons in deze artikelen uitsluitend bepalen tot de ethnographie van Curaçao, en van de naburige eilanden en de naaste omgeving alléén spreken in zoover deze met onze eilanden in eenig verband staat.

De groote bereidwilligheid van den Conferencier om zich terstond op verzoek van het Groepsbestuur van het A. N. V. voor een lezing voor de leden van die Groep beschikbaar te stellen, valt gewis hoogelijk te waardeeren. De paar dagen, die hem na zijn inspannenden arbeid op St. Thomas en onze Bovenw. Eilanden en daarna op Curaçao en Aruba nog vóór zijn terugkeer naar Holland overbleven, zou ieder ander stellig liever in rust en ontspanning hebben doorgebracht.

Wat wij reeds denzelfden avond na afloop der lezing ook van verschillende wetenschappelijk gevormde personen te hooren kregen, was niets anders dan teleurstelling. Niemand kon zich een helder idée vormen, wat nu toch eigenlijk de volkenkunde met zekerheid leert omtrent Curaçao en zijn vroegere bewoners.

Die teleurstelling hadden natuurlijk de toehoorders aan zich zelf te wijten, omdat zij niet de minste notie hadden van het onderwerp, dat de Professor dien avond behandelen zou en omdat zij ook geheel iets anders verwacht hadden en wel op de eerste plaats dat de Spreker hen met eenige onthullingen zou verrast hebben omtrent de resultaten van zijn geheimzinnige opgravingen hier en elders verricht. Maar niets daarvan.

Dat de conferencier die verwachtingen onbeantwoord liet, zouden wij hem niet als een tekortkoming durven aanrekenen.

Wij kunnen ons te goed indenken, dat hij die resultaten nog moet schiften en ordenen. Bovendien van zijn standpunt beschouwd moet hij er wel de voorkeur aan geven, met de primeur van zijn vondsten en ontdekkingen het eerst de wetenschappelijke wereld in een vaktijdschrift in kennis te stellen.

Doch de schuld voor die teleurstelling lag toch ook wel aan den Conferencier, die dezen avond over en boven de hoofden der toehoorders heen opsteeg in de hoogere regionen zijner speculatieve beschouwingen over de raadselen en problemen der ethnographie van Noord- en Zuid-Amerika.

De spreker heeft het voor zich zelf veel moeielijker en voor zijn auditorium zoo weinig mogelijk interessant en aantrekkelijk gemaakt. Had hij eenvoudig vertelt over de ontdekking dezer eilanden, de toenmalige bewoners, hun levenswijze en gebruiken, wat er van hen nog in den bodem vooral op Aruba is bewaard gebleven, over de verdienste aan Pastoor van Koolwijk, aan wie de wetenschap haar huidige kennis omtrent de Caraïben te danken heeft, dan zouden zijn hoorders dien avond hoogst voldaan huiswaarts zijn gekeerd. In plaats daarvan heeft hij hen nu een half uur langs de grilligste kronkelpaden door een labyrinth van hypothesen rondgeleid, waarvan alleen het einde het eenige lichtpunt was, dat hen weer helderziende maakte en het slot, dat hen weer tot verademing en bezinning bracht.

Wat de Spr. heel duidelijk gereleveerd heeft, is de chaos van onoplosbare raadsels en problemen, die de hij in zijn leervak te doorworstelen heeft. Bij gemis aan voldoende gegevens zal hij trachten door middel van een aaneenschakeling van hypothesen een bevredigend systeem van ethnographie op te bouwen.

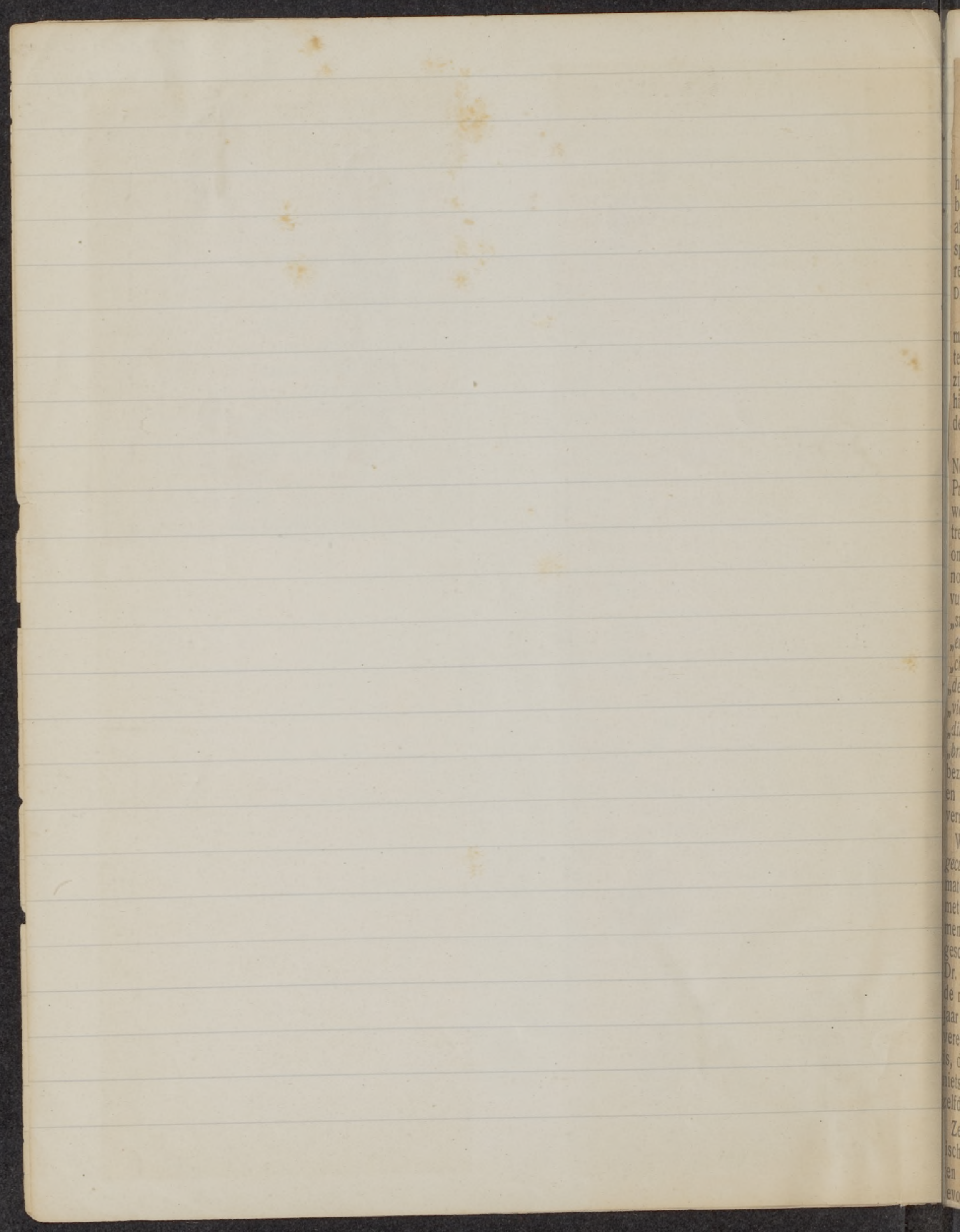
Waarschijnlijk de Evolutie-theorie op de ethnographie toegepast.

De Spreker stond in zijn lezing zeer sceptisch tegenover de oude reisverhalen en beschrijvingen der ontdekkingsreizigers en eerste missionarissen der Nieuwe Wereld. Het ontbrak hun aan wetenschappelijke basis. Zij phantaseerden er maar op los.

In stede daarvan wil de tegenwoordige Ethnographie een ander systeem opbouwen van *Wahrheit und Dichtung* en phantasie, vooral veel phantasie, maar dat alles in een modern wetenschappelijk hypothesen-kleedje gestoken.

Maar het is de vraag, of we er dan beter aan toe zullen zijn en of onze positieve kennis en wetenschap er iets bij zal winnen.

Dit ter inleiding.

Curaçao en zijn vroegste bewoners.

II.

Alvorens de eigenlijke stof in behandeling te nemen, aangeduid in bovenstaanden titel, moeten wij vooraf een paar andere onderwerpen bespreken, die daarmede niet zoo direct verband houden, doch die Prof. DE JOSSELIN daarin betrokken heeft.

De Conferencier heeft zich een paar maal een slippertje veroorloofd op een terrein, dat niet strikt genomen tot zijn studievak behoort, en waarbij hij zijn phantasie en vooroordeelen den vrijen teugel gevierd heeft.

In onze afdrukken van die lezing No III. *Amigoe* van 18 Aug. heeft de Professor het over de vroegere bewoners der Groote Antillen. Hij betreurt het dat de meeste leemten in onze kennis van deze stammen wel nooit zullen kunnen worden aangevuld. „*Immers vóór de neiging tot* „*studie van buiten-Europeesche volken* „*en beschavingen geboren was, had de* „*christelijke beschaving van dien tijd* „*de menschen weggevaagd. Een deel* „*viel ten offer aan de toenmalige zen*„*dingspraktijken en stierf op den* „*brandstapel*, een nog grooter deel bezweek in de mijnen, aan ziekten .... en door de verschrikking der slavernij."

Wat wij in bovengenoemd citaat *gecursiveerd* hebben, heeft in hooge mate onze ergeruis opgewekt. Reeds met de allereerste, de meest fundamenteele principen, waaraan de geschiedschrijver gebonden is, komt Dr. DE JOSSELIN hier in conflict, met de regel nl. door Cicero reeds 2000 jaar geleden vastgelegd: „Een eerste vereischte voor den geschiedschrijver is, dat hij *niets onwaars* verhale en niets wat waar is, verzwijge." Dezelfde stelregel geldt ook nu nog.

Zeker, het is een vaststaand historisch feit, dat niet in twijfel kan getrokken worden, dat de oorspronkelijke bevolking der Groote Antillen voor het grootste gedeelte is uitgemoord of bezweken onder den last van bovenmenschelijken arbeid als slaven in de mijnen en op de plantages, maar het gaat niet aan, dat wat alleen die benden aventuriers, door Spanje over zijn kolonien losgelaten, die noch christelijk noch beschaafd optraden, op hun geweten hadden, — zoo maar op het debet der christelijke beschaving te boeken.

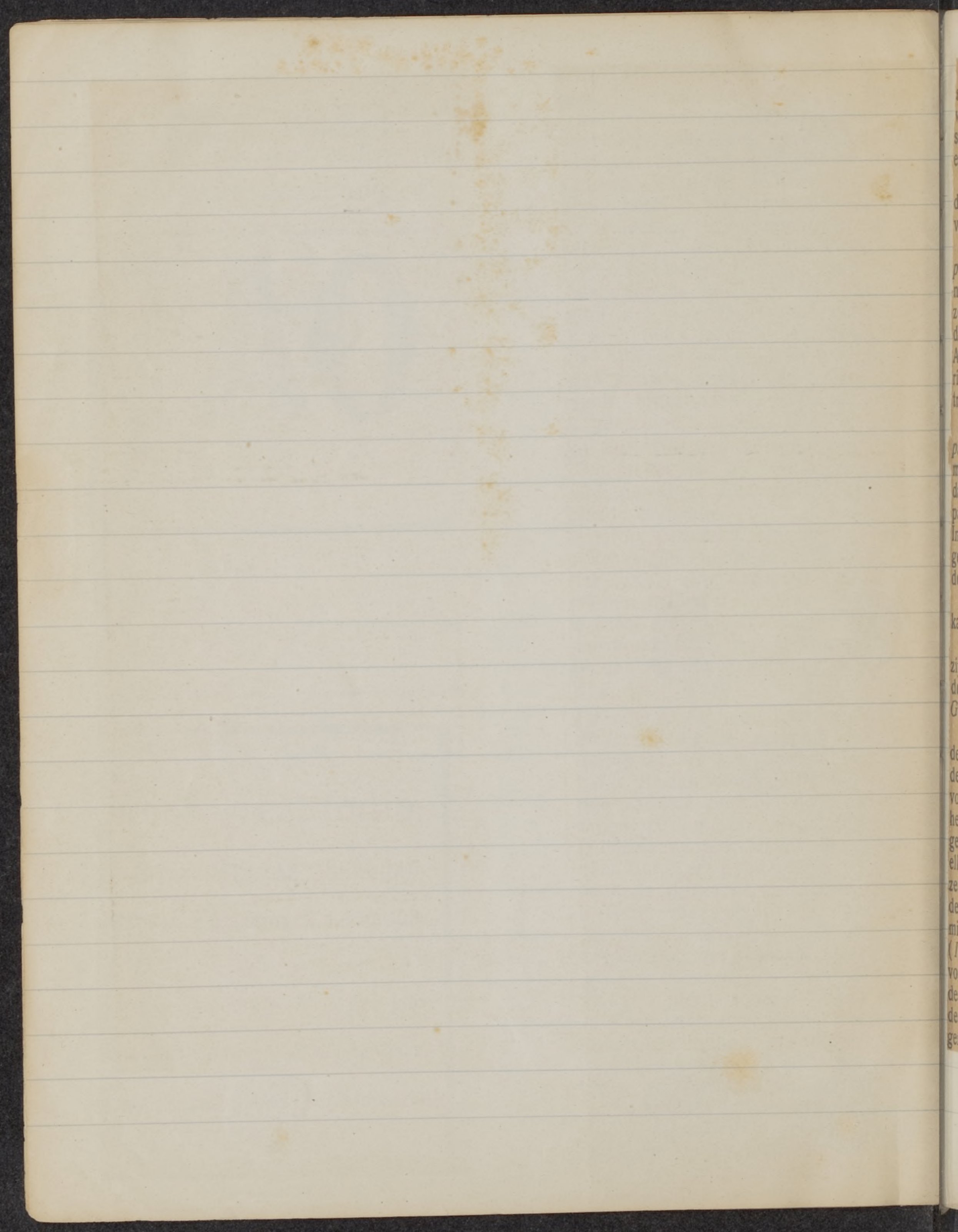
Doch onze voornaamste grief geldt de zinsnede: „*Een deel viel ten offer aan de toenmalige zendingspraktijken en stierf op den brandstapel.*"

In alle jaren, dat wij ons met de studie van geschiedenis bezig houden, is dit de eerste maal, dat ons een dergelijke beschuldiging onder de oogen komt.

Doch wij tarten Dr. DE JOSSELIN DE JONG ook maar een enkel historisch bewezen feit voor zijn bewering als bewijs te noemen.

Misschien heeft de Conferencier zijn bewering geborgd bij de pamfletschrijvers der XVIe en XVIIe eeuw, die de haat tegen Spanje minder kieskeurig maakte in de middelen ter bestrijding. Doch van een wetenschappelijk man als Dr. de Josselin de Jong, die zelf zulke hooge eischen stelt voor zijn bronnen der ethnographie, hadden wij zulk een bewering niet verwacht.

In aanmerking nemend, dat de Spreker noch in zijn voordracht, noch in zijn manuscript een enkel feit, evenmin een enkele bron tot staving van zijn beweren genoemd heeft, daar ons bovendien zelfs niet een enkel dergelijk feit bekend is, dat nog veel minder zulk een *zendingspraktijk*: de Indianen op den brandstapel te brengen, ooit bestaan heeft en wij nu voor de eerste maal deze bewering gelanceerd zagen, zouden wij er ons eenvoudig toe kunnen bepalen, ze als een *historische leugen* of als *geschiedvervalsching* te brandmerken.

Wij vermoeden, dat bij het neerschrijven dezer zinsmede hem het woord *Inquisitie* door het hoofd gespookt heeft. Bij velen zijn *inquisitie* en *brandstapel* vrij wel synoniem.

Maar reeds *a priori* beschouwd, is deze bewering onmogelijk te aanvaarden.

Als Prof de J. de J. van *zendingspraktijk* spreekt, moeten wij wel aannemen, 1o. dat hier alleen *katholieke* zendelingen sprake kan zijn, omdat deze alleen na de ontdekking van Amerika op de Antillen als missionarissen onder de Indianen zijn opgetreden.

Tweedens, dat het woord *zendingspraktijk* vrij wel te verstaan geeft en moeielijk anders kan opgevat worden dan dat die zendelingen, bij het toepassen van die praktijk: de onwillige Indianen op den brandstapel te brengen, daarmede in opdracht en volgens de leer der Kerk handelden.

Doch de opdracht en de leer der kath. Kerk was een geheel andere.

Christus als Stichter der Kerk, gaf zijn Apostelen het bevel zijn leer over de geheele wereld te verbreiden: *Gaat en onderwijst alle volken* enz.

De Kerk heeft daarom het recht en de plicht de heilige geloofswaarheden, het *depositum fidei*, aan alle volkeren te verkondigen, die waarheden ongeschonden te bewaren, tegen alle aanvallen te verdedigen en elken aanval en tegenspraak tegen deze door God geopenbaarde waarheden met alle haar ten dienste staande middelen te verhinderen en te bestraffen (*I Tim. VI. 20* en *Gal.* I. *8*). Hieruit volgt van zelf de geheel verschillende verhouding der Kerk tegenover de *ongedoopten* (de heidenen) en tegenover de *gedoopten* (christenen).

Op de Kerk rustte dus de plicht aan de *heidenen* het geloof te prediken en te trachten hen door overtuiging tot de aanneming dier leer te brengen en hen door den H. Doop tot lidmaten dier Kerk te maken.

Verder dan door prediking, dan door te overtuigen kan de Kerk niet gaan. Nooit of te nimmer kan of mag zij door geweld tot aannemen van het geloof dwingen. Dat en dat alleen is altijd de praktijk der Kerk geweest en dat is het nu nog.

Tegenover de gedoopten, dus die vrijwillig de leer der Kerk hadden aangenomen en het H Doopsel ontvangen, moest de Kerk streng toezien dat het Geloof ongeschonden bewaard bleef. Ingeval een gedoopte, een lidmaat der Kerk, van het geloof zou afdwalen, zoo is de Kerk in haar recht en heeft zij tot plicht den dwalende te leeren, te vermanen, terecht te wijzen en in geval hij in zijn dwaling zou volharden, hem tot berouw en bekeering te bewegen. En wanneer hij zich ook dan nog onverzettelijk toont en alle middelen vruchteloos blijken, zoo moet deze halsstarrige van de gemeenschap der geloovigen afgesneden en buiten de Kerk gestooten worden.

Dat zijn de grondprinciepen, die de Apostelen en die de Kerk, en die ook de latere *Kerkelijke* Inquisitie steeds toepaste.

De latere *Spaansche* Inquisitie, die geen kerkelijke, maar een *Staatsinstelling* was, ging volgens andere principen te werk.

De Staat beschouwde in die dagen de hardnekkig in hun dwaling volhardenden als gevaarlijk voor de rust van den Staat en zoo werden zij dus als *staatsgevaarlijk* door deze recht-

bank geoordeeld en veroordeeld en volgens onze tegenwoordige begrippen dikwijls op onmenschelijk wreede wijze gestraft.

Voor ons doel is het niet noodig verder op deze kwestie in te gaan.

De *kerkelijke* inquisitie is nooit naar de kolonien overgebracht, de Spaansche Staatsinquisitie daarentegen wel naar Zuid-Amerika, doch voor zoover wij weten *niet*, naar de groote of kleine Antillen.

Nu begrijpt men van zelf, dat *ongedoopten*, dus de nog niet bekeerde Indianen, geen lidmaten der Kerk waren en dat dus de Kerk ook niet de minste rechtsmacht over hen had en dus, ook al weigerde zij hardnekkig het geloof aan te nemen, zij daarin volkomen vrij bleven en dat de Kerk hen daarvoor ook niet straffen kon.

Daar is dan ook geen enkel feit van het tegendeel bekend.

Ter illustratie hiervan diene het volgende over de „zendingspraktijken" bij de volkstam der Caraïben, die op de Antillen woonden.

Het werk: *Nieuwe reizen naar de Fransche Eilanden van America* van den Franschen Pater Dominicaan J. B. LABAT, die als Missieoverste van Januari 1694 tot Augustus 1705 op de Fransche Antillen vertoefde en bijna alle eilanden van West-Indië bezocht, is een goudmijn voor de Ethnographie van West-Indië.

Labat was degelijk onderlegd in mathematica en bezat een genialen aanleg voor alle natuurwetenschappen. Ook als ingenieur legde hij buitengewone proeven van bekwaamheid af bij den aanleg der forticaties op Basse Terre (Guadeloupe) ter verdediging van het eiland tegen de Engelschen. Geen naam is ook nu nog meer op die Antillen bekend dan die van LABAT. De verbetering van de suikerfabrikatie, het nieuw systeem molens, dat hij daarvoor invoerde, werd tot in de vorige eeuw uitsluitend als de beste gebruikt, totdat ze door de machines door stoom gedreven vervangen werden. Als men de voorrede van zijn werk leest, ziet men reeds welke hooge eischen van nauwkeurigheid en waarheidszin hij stelt ook voor Reisbeschrijvingen.

Ik weet niet of Dr. J. de J. dit werk ooit onder de oogen heeft gehad. Te verwonderen zou het niet zijn, want het is hoogst zeldzaam, de talrijke Fransche uitgaven zijn nog moeilijker te bekomen dan de Hollandsche, in 1725 te Amsterdam uitgegeven. Doch allen die het gelezen hebben, getuigen eenparig dat het met bewonderenswaardige juistheid en critisch talent geschreven is.

Wij hebben deze uitvoerige inleiding vooraf laten gaan, om onze lezers de overtuiging bij te brengen, dat wij met deze geschiedbron een onverdachte en 1ste klas getuige naar voren brengen.

Pater LABAT heeft de Caraïben van het eiland Dominica gekend in hun wilden natuurstaat.

Hij beschrijft in het 1ste dl. 1ste Hoofdst. bl. 188 (Hollandsche uitgaaf) zoo nauwkeurig hun uiterlijk, hun sieraden, hun vaartuigen, hun wapenen, hun gewoonten, enz, alles door eigen teekeningen toegelicht, dat geen opgravingen drie eeuwen later bij machte zullen zijn deze ooit aan te vullen of te verbeteren.

Maar wij zouden iets zeggen van hun bekeering of liever van de zendingspraktijken der Missionarissen, die onder hen gewerkt hebben.

Welnu, LABAT zegt (bij het jaar 1694) op bl. 198: „Al hetgeen men tot nog „toe gedaan heeft, om ze (de Caraï„ben) te onderrichten en ze de Chris„telijke Religie te doen omhelzen, is „vruchteloos geweest.

„Onze orde (der Dominicanen) heeft „er sedert 30 jaar eenige Missiona„rissen onderhouden, die hun taal „geleerd, met hen geleefd en die „hen in de geloofsartikelen en de „gebeden onderricht hebben en niets „nagelaten hetgeen eenigszins dien„stig had kunnen zijn on ze tot God te „bekeeren. Maar alles is zonder vrucht „geweest. De Paters RAYMOND BRE„TON en PHILIP DE BEAUMONT van onze „Orde, zijn langer dan 25 jaar op het „eiland Dominica gebleven zonder iets „anders te kunnen uitvoeren, dan ee„nige kinderen, die op sterven lagen „en eenige zieken, die binnen weinige „oogenblikken den geest zouden ge„ven, te doopen".

„Het was niet uit gebrek aan menschen, die zij hadden kunnen doopen, maar omdat zij hun kwaden inborst, hun onstandvastigheid en onverschilligheid, die hen alle ernstige dingen voor kinderspel deed houden, kennende, zij het H. Sacrament des Doopsels aan een zekere verontheiliging niet wilden bloot stellen, niettegenstaande het door velen met aandrang begeerd werd, omdat zij wel wisten, dat zij het alleen begeerden ter wille van de geschenken die zij van den Peter en Meter, die zij kregen, zouden ontvangen," enz.

LABAT verhaalt dan verder hoe een rijke Franschman Mr. CHATEAU DU BOIS op Guadeloupe verschillende Caraïben had laten overkomen en ze in zijn huis onderhield en hen met zorg deed onderwijzen en ze ook liet doopen. Doch zoodra zij weer naar hun eigen eiland terugkeerden, verzaakten zij allen, zelfs de beste onder hen, aan de verplichtingen van het H. Doopsel.

Ook de Paters Jesuiten, die onder de Caraïben van het eiland St. Vincent gewerkt hebben, deden dezelfde ondervinding op en konden geen enkele hunner bekeeren.

Hieruit blijkt dus 1e. dat geen Caraïb met geweld tot bekeering gedwongen is, 2e. dat de Caraïben ondanks 25 jaren van vruchtelooze pogingen om hen te bekeeren, niet in minst zijn lastig gevallen, gekweld of gefolterd, minder nog op den brandstapel gebracht, dat zelfs de afvallige Caraïben niet gemarteld of ter dood gebracht zijn.

Wat blijft er dus over van de bewering van Dr. de J. de J. „*van de toenmalige zendingspraktijken, die de Caraïben op den brandstapel ter dood bracht?*"

Men leze het citaat van Dr. de J. de J. nog eens over: „Immers vóór de neiging tot studie van buiten-Europeesche volken en beschavingen geboren was, had de christelijke beschaving de menschen van dien tijd weggevaagd."

Dr. de J. d. J. wil dus zeggen: vóór dat in den nieuweren tijd het verlangen opkwam die volksstammen van Caraïben en Arowakken wetenschappelijk te gaan bestudeeren, waren zij reeds uitgemoord.

We zullen bewijzen, hoezeer de professor er maar op los phantaseert.

1e. Kan het werk van Pater LABAT hem uit den droom helpen, hoe hoog wetenschappelijk het is en het ver uitsteekt boven het gehalte van de toenmalige reisbeschrijvingen.

2e. Dezelfde reeds genoemde Pater

RAYMOND BRETON, die van 1635—1655 op Dominica met de Caraïben gewoond heeft, zonder er een enkelen te bekeeren, heeft toch die jaren zeer nuttig besteed en een wetenschappelijk werk geleverd, waar de opgravingen van Dr. de Josselin het grandioos bij afleggen. Die Pater R. Breson heeft in die ondankbare missionarisjaren een volledige grammaire, een volledig woordenboek Fransch-Caraïbisch en Caraïbisch-Fransch, een volledige catechismus in het Caraïbisch geschreven. En deze werken zijn thans het eenige, wat er op de wereld van de taal van de Caraïben der Antillen is overgebleven. Pater Breton heeft die taal voor het nageslacht bewaard, het is de eenige bron, waaruit de wetenschap nu haar kennis omtrent die taal kan putten.

En toch durft Dr. de J. beweren dat vóór er van studie van die volksstammen sprake was, die menschen reeds waren weggevaagd.

Wij voor ons stellen de echt wetenschappelijke arbeid jaren achtereen te midden dier onbeschaafde wilden oneindig hooger en van veel meer positieve waarde voor de ethnographie dan het vinden van eenige potscherven, vischgraten en schelpen, drie honderd jaar later uit den bodem opgeduikeld, hooger ook dan het meestal volgens een vooropgezet systeem in elkaar knustelen van een reeks hypothesen, die door een latere geleerde weer als een kaartenhuisje worden omgeblazen en weer door een ander vervangen.

Curaçao en zijn vroegste bewoners.

III.

Wij hebben in den laatsten tijd nog eens de geschiedenis der *Conquistadores* der Antillen en van het omliggende kustgebied doorgewerkt om ons opnieuw te vergewissen of er ergens een zweem van bewijs te vinden is van de door DR. DE J. DE J. beweerde *„toenmalige zendingspraktijken"*, die de oorspronkelijke bewoners dezer gewesten (voor een deel althans) deed omkomen *„op den brandstapel"*

Nergens hebben wij zelfs het woord *Inquisitie* ontmoet, nergens een „brandstapel" ontdekt, waarop fanatieke zendelingen de inboorlingen ten offer brachten.

Wat wij wèl hebben gelezen, is dat het juist alleen de Missionarissen waren, die overal de partij opnamen voor de Indianen om hen tegen de wreede mishandelingen, tegen de roofzucht der *conquistadores* te verdedigen, van hun voortdurende protesten tegen dat geweldadig optreden bij den Koning van Spanje, van den beroemden Dominicaan en Bisschop van Chiapa, BARTOLOMÉO DE LAS CASAS, die tot zevenmaal, de laatste maal op reeds 70 jarigen leeftijd, den Oceaan overstak, om de kolonisten bij het Hof van Spanje aan te klagen wegens hun hemeltergende moord- en hebzucht en om die weerlooze Indianen tegen hen in bescherming te nemen.

Wij zouden niets liever doen dan dit in bijzonderheden uit de geschiedenis der *conquistadores* van Sto Domingo, Cuba en Porto-Rico, van de stichting van Sta Marta en Cartagena in Colombia, van de oudste nederzetting in Venezuela bij Cumaná nader toe te lichten, waar overal de Dominicaner-missionarissen de kolonisten vergezelden of voorafgingen.

Doch onze lezers zouden het ongeduld daarbij kunnen verliezen en ons terechtwijzen, ons liever alléén tot de geschiedenis van *Curaçao en zijn vroegste bewoners* te beperken.

Wij zullen dien raad opvolgen.

* * *

Tot voor bijna een halve eeuw geleden was er omtrent die vroegere bewoners onzer eilanden maar weinig of niets bekend.

Dat weinige bepaalde zich tot hetgeen DE LAET, de geschiedschrijver der *Geoctroyeerde West-Indische Compagnie* bij de verovering van Curaçao door de Hollanders in 1634 over hen te boek stelde.

Hij verhaalt, dat Curaçao toen bewoond was door 415 Indianen en 32 Spanjaarden, waaronder de Gouverneur don ALFONSO LOPEZ DE MORLA, de vorige Gouverneur JUAN MATHIOS met zijn 12 kinderen en een katholiek priester. Al de Spanjaarden en 340 Indianen werden naar Coro weggevoerd, terwijl niet meer dan 20 Indiaansche families, in het geheel 75 personen, op het eiland mochten achterblijven, waaronder een zekere BALTHASAR MONTERO, die als cacique of opperhoofd over hen werd werd aangesteld.

Volgens een kaart van het eiland met toelichting, die DE LAET bij zijn verhaal voegt, en een beschrijving van een kaart, (die verloren is gegaan) waarschijnlijk door VAN WALBEEK, den veroveraar van het eiland, bij zijn rapport aan de Bewindhebbers der W. I. Compagnie gevoegd, bestonden er op Curaçao destijds de volgende vestigingsplaatsen:

1o. *Sta Barbara.* Hier stond in 1634 nog een vervallen kerkje. Die plaats was toen echter reeds onbewoond, omdat de Indianen naar het dorpje *Santa Anna* waren overgebracht. 2o. Het dorpje genaamd *Santa Anna*, ongeveer ter plaatse waar nu *Groot Kwartier* ten Oosten van het Schottegat ligt, waar toen de hoofdzetel van den Spaanschen Gouverneur was en de meeste Indianen woonden, te zamen 100 hutten met een kerkje alles van hout en stroo gemaakt. 3o. het dorpje *San Guan*, 4o. *Ascension*, 5o. *Sta Marta*, 6o. *Sta*

Cruz, 70. *Hato*. De meeste dezer plaatsen waren bij de komst der Hollanders geheel of zoo goed als onbewoond, omdat de bewoners in de hoofdplaats *Santa Anna* waren bijeengebracht.

Er valt niet aan te twijfelen dat ook vroeger nog andere streken van ons eiland bewoond zijn geweest, zooals b.v. *Westpunt* en *Asiento*, hetgeen uit vroegere opgravingen blijkt.

Nu is het de vraag, wat voor soort Indianen er destijds op onze eilanden woonden of liever of die Indianen de z.g. Caraïben waren, of wel of die toenmalige Indianen de oorspronkelijke bewoners van Curaçao waren.

Dit laatste komt ons niet zeer waarschijnlijk voor. En ziehier waarom.

Uit alle historische gegevens staat onomstootelijk vast, dat de Indianen van 1634 een zachtaardig, vredelievend slag van menschen was en bovendien dat allen reeds tot het Christendom bekeerd waren.

Dat alles zijn kenteekenen, die op de Caraïben in het geheel niet van toepassing zijn. Zoowel door de Spaansche geschiedschrijvers der *Conquista*, als in de berichten van de West Indië vaarders worden de Caraïben steeds *salvajes*: *wilden* genoemd of met den naam van Caraïben aangeduid en steeds onderscheiden van de Indianen. Zij worden beschreven als wraakzuchtig, onbetrouwbaar, krijgshaftig, en voor geen enkelen christelijken invloed vatbaar.

Curaçao, — in 1499 ontdekt door ALONSO DE OJEDA, vriend van Columbus, op welke reis AMÈRIGO VESPUCCI hem vergezelde,—droeg in de eerste jaren na de ontdekking den naam van *Islas de los Gigantes* „eiland der reuzen", maar bleef in het begin vrijwel onopgemerkt, althans vinden wij er voorloopig geen melding meer van gemaakt.

In het laatst der vorige eeuw zijn er in Spanje eenige documenten uit het oude *Archivo de las Indias* te Sevilla gepubliceerd, waarvan geen der vroegere geschiedschrijvers van Curaçao heeft kennis genomen, althans geen melding van maakt. En juist deze documenten, voor zoover zij reeds gepubliceerd zijn in de Collecties van TORRES DE MENDOZA en MUÑOS verspreiden meer licht over de afkomst der vroegere bewoners van ons eiland.

Voornamelijk een brief van JUAN DE AMPIES (van het jaar 1525 of nog iets vroeger) gericht aan den Koning van Spanje, heldert veel op.

Deze JUAN DE AMPIÉS, (ook AMPUÉS, DE AMPREZ en DAMPIÉS genoemd) werd *factor* of *regidor* (bestuurder) in Sto Domingo in 1511. Later kwam hij naar deze eilanden over, stichtte Coro in 1527 en werd Heer van Curaçao, Bonaire en Aruba in 1528.

In den bovengenoemden brief aan den Koning verhaalt hij, nog factoor zijnde op Sto Domingo, dat in het jaar 1513 Koning Ferdinand van Spanje aan het eiland Española (Sto Domingo) en a[an] het eiland San Juan (Porto Rico) ee[n] concessie gaf, dat daarheen Indiane[n] van andere eilanden, die van geen waarde en beteekenis waren (*islas inútiles*), mochten overgebracht worden. Overeenkomstig die concessie verklaarde toen de Admiraal en Onderkoning DIEGO COLON (de oudste zoon van Chr. Columbus) na daarnaar een onderzoek ingesteld te hebben, de eilanden *Aruba*, *Corazao* en *Buinare* voor waardelooze eilanden (islas inútiles). Om die Indianen nu van die eilanden naar Sto Domingo over te brengen werd een zekere DIEGO SALAZAR tot kapitein benoemd van de vloot daarmede belast. En deze bracht ongeveer **2000** menschen naar Sto Domingo over, eenigen werden naar de Vaste Kust (Venezuela) overgeplaatst, waar ze altijd geweest (of

gebleven) zijn.— AMPUES verhaalt verder, dat hij zelf en eenige andere personen uit de stad (Sto Domingo) een zeker geta! dier Indianen in bezit kreeg. En toen hij bij zich thuis met hen een gesprek begon, bleek het hem, dat die menschen meer verstand en aanleg hadden dan de andere Indianen daar van die streken, die hij ontmoet had, en dat zij zeer verlangend waren om christen te worden. AMPUES gaf hiervan kennis aan de Paters Hieronimieten, die toen in naam van den Koning die plaatsen beheerden, en deze kondigden toen af, dat het voortaan aan iedereen onder zware straffen zou verboden zijn naar die genoemde eilanden te gaan.

Naderhand werden die Paters in het bestuur opgevolgd door den Licenciaat Rodrigo de Figueróa, en deze onderzocht die zaak opnieuw en vaardigde toen datzelfde verbod nog eens uit.

In het jaar 1513 had het Spaansche gouvernement toegestaan van de inboorlingen van sommige eilanden slaven te maken, omdat ze menscheneters waren. In 1520 stelde Figueróa omtrent de Caraïben een nauwkeurig onderzoek in en kwam daarbij tot het besluit, dat alle eilanden, die niet door christenen bevolkt zijn, met uitzondering van de eilanden Trinidad, de Lucayos, Barbados, de Gigantes (Curaçao) en Margarita, bewoond worden door Caraïben of wilde barbaarsche volken, die den christenen vijandig zijn. Omtrent de eilanden, die *niet* door Caraïben bewoond zijn besliste hij, dat niemand, wie ook, die daar met zijn schepen zoude landen, het mocht wagen, de inboorlingen dier eilanden te beoorlogen of geweld aan te doen, omdat dergelijke gewelddaden door den Koning onder doodstraf of verbeurtverklaring hunner goederen streng verboden zijn.

Op deze verordening van Figueróa beroept zich nu AMPUES in zijn schrijven aan den Koning, en beklaagt zich dat niettegenstaande dat verbod sommige schepen op hun reis naar de Vaste Kust toch het eiland Curaçao hebben aangedaan en van daar naar Sto Domingo 12 of 15 Indianen, die hun in handen vielen, hebben overgebracht. Daar Figueróa wèl inzag, dat wanneer niemand met de zorg over die eilanden belast was, die eilanden ook nimmer weer zouden bevolkt worden, belastte hij AMPUES met het bestuur dier eilanden, omdat deze dit zelf gaarne wenschte, om ze tot christen te maken. Om die redenen koos Ampues, onder de Indianen vroeger van Curaçao aangebracht en die hem toen waren toegewezen, een 15 tal uit, die meer verstandelijk ontwikkeld waren en later nog 8 of 10 en zond deze onder geleide van NICOLAS PEREZ MAESTRE naar Curaçao tegelijk met een groote hoeveelheid hemden, rokken, messen, kralen en andere artikelen, waarvan de Indianen veel houden. Bij aankomst op Curacao en de andere twee eilanden vond hij ze geheel ontvolkt.

Hij liet hier de Indianen achter met de geschenken, zaden en planten, die hij had meegebracht en een groote hoeveelheid casavebrood voor voedsel.

Later zond hij nog een schip met Spanjaarden en deze vonden op de twee eilanden, die ze aandeden om ze te bevolken ongeveer 150 personen en zes Spanjaarden bleven er toen achter, om hen te onderrichten in den Godsdienst. Later heb ik, zegt *Ampues*, heb ik er nog een metselaar en een timmerman heen gestuurd en men heeft toen op Curacao een steenen huis met een ommuring gebouwd, opdat de christenen en de religieuzen, die hen in de Godsdienst moesten onderrichten daarin veilig zullen zijn tegen de aanvallen der Caraiben van de kust.

Hij verhaalt dan verder hoe groote uitgaven hij voor dat doel gedaan heeft. die hem nooit vergoed zijn.

Verder spreekt hij met de grootste lof over deze Indianen, die den Godsdienst met zooveel liefde en ijver hebben aangenomen als geen andere Indianen van die streken.

Zich baseerende op de volmachten, die hij vroeger van Figueróa ontvangen heeft, dringt AMPUES er bij den koning op aan, dat Z. M. hem zijn bescherming zal verleenen tegen de Spaansche schepen, die op hun reis naar de Vaste Kust die eilanden dikwijls bezoeken en daar veel kwaad en nadeel stichten. Hij heeft op elk dezer eilanden eenige Spanjaarden om de Indianen in de kath. Godsdienst te onderrichten. Hij vraagt dat hem die eilanden zullen worden toegestaan om ze te besturen alles ter wille van den godsdienst dat zijn eerste verlangen is. Zonder die toezegging van Z. M. kan hij er niet heengaan omdat hij er anders niets zou kunnen uitrichten.

Ten laatste verhaalt hij nog iets, wat weder een nieuw lichtpunt geeft.

Hij zegt, dat er nu op deze drie eilanden ongeveer **200** personen zijn van elken leeftijd, en dat ook de Indianen van de naburige kust, getroffen door de goede behandeling, die de Indianen op deze eilanden van hem ondervinden, deze eilanden dikwijls ter ontspanning komen bezoeken. Zij beloofden, Ampues dat zij hem een cacique genaamd D. JUAN BARACOICA zouden zenden en nog een anderen Indiaan, die een familielid van hem is, om van hem te vernemen of hij hen even goed zou behandelen als de andere Indianen. Ook vernam hij van hen, dat er in de provincie Coro, ongeveer 10 mijlen meer in het binnenland nog een hoofdcacique woonde ANAURE of MANAORE, die als een halve Godheid vereerd werd. Hij zond hen toen met zijn eigen schip naar Coro terug met nog 5 christen Indianen en een Indiaansche vrouw, die een zeer goede christin was en bij hem aan huis opgevoed, om te gaan vernemen of alles zóó was als ze hem gezegd hadden.

Bij aankomst van het schip aan de kust, kwamen de Indianen, die over dit vriendschappelijk verdrag zouden onderhandelen, en brachten een Spanjaard Gonzalo mee om met de caciques te onderhandelen.

Ter zelfder tijd kwam daar een Spaansch schip daar ter plaatse aan en roofden die Indianen weg en ook nog een vrouw, de eigen dochter van den Hoofd-Cacique van Coro en voerden ze als slaven weg, Ampues zorgde later dat zij daarvoor gestraft werden en dat de geroofde slaven weer naar hun land werden teruggebracht.

Om al die redenen dringt hij er bij den koning ten sterkste op aan om hem zijn plannen te steunen en te beschermen.

Hij wil aan de kust een versterking bouwen om ook de Caraïben, die meer in het binnenland wonen en vriendschap met hem wilden sluiten, gemakkelijker te onderwerpen en in bedwang te houden. Hij wil een streng verbod, dat geen schepen meer die eilanden en de vaste kust tegen over die eilanden gelegen zullen mogen bezoeken.

In 1525 in dato 25 November werden hem door den koning de gevraagde faculteiten verleend.

Curaçao en zijn vroegste bewoners.

IV.

Wanneer we spreken over de *vroegste* bewoners van Curaçao, bedoelen wij er natuurlijk alléén mede: de *vroegst bekende*, voor zoover zij in het historisch tijdvak, dus na de ontdekking van Amerika (1492), zijn bekend geworden.

De brief van AMPUES, die eerst van uit Santo Domingo en later resideerende op Curaçao zelf, met het bestuur dezer eilanden belast werd, is wel het meest waardevolle en gezaghebbende document, dat er uit dien tijd over deze eilanden bestaat.

Daar de ontdekkers deze eilanden tot 1513 met rust lieten en er zich in die jaren in het geheel niet over bekommerden, kunnen wij met vrij groote zekerheid aannemen, dat er in het genoemde jaar nog dezelfde soort Indianen woonden als bij de ontdekking.

Eerst na 1513 werden 2000 Indianen van hier naar Sto. Domingo weggevoerd. Met deze volksverhuizing werden deze eilanden niet geheel en al ontvolkt, want zoowel de Paters Hieronimieten als Figueróa vaardigen daarna nog een verbod uit om deze eilanden te bezoeken en er inboorlingen als slaven van weg te voeren. Ook zegt hij uitdrukkelijk, dat er later nog eens 12 à 15 werden weggeroofd. Bovendien werden weer spoedig door Ampues eerst 15, later nog 8 of 10 uit diezelfde 2000 Indianen van Sto. Domingo uitgekozen en weer naar deze eilanden teruggezonden, terwijl hij er nog bijvoegt, dat er op twee dezer eilanden toen 150 en later op alle drie ongeveer 200 Indianen woonden.

Het is wel eigenaardig dat na ruim 100 jaren op Bonaire onder de Indianen de traditie nog voortleefde, dat zij van Sto. Domingo daarheen waren overgebracht, want J. DE LAET, de geschiedschrijver der West-Indische Compagnie, zegt in zijn *Nieuwe Wereldt ofte Beschrijvinghe van West-Indiën* op bladz 617, over het eiland Bonaire: „De inwoonders zijn meest Indianen, die daar ghebraght zijn van Sto. Domingo, ende zijn christenen, hebben onder haer een Spaenschen Gouverneur ende eenighe weinighe Spaegniaerden."

Zonder den brief van Ampues zou die bewering van DE LAET, dat die Indianen van Bonaire van Sto. Domingo afkomstig waren, bijna onverklaarbaar zijn. Nu bevestigen zij elkander. Een bewijs te meer, dat *niet alle* schrijvers uit dien tijd er maar op los phantaseerden.

Die Indianen dezer drie eilanden zijn bijna zeker van denzelfden stam geweest als die op de tegenovergelegen kust woonden, want ook daarheen werd in 1513 een deel dezer bevolking heengebracht, en daarenboven zegt Ampues zelf, dat de bewoners van deze kust en van het eiland over en weer vriendschapsbetrekkingen onderhielden en elkander bezochten, iets wat de nabijheid der kust reeds zeer begrijpelijk maakt en gereedelijk doet veronderstellen.

De toenmalige bewoners dezer eilanden waren zeker geen Caraïben, omdat zij in dien brief duidelijk daarvan onderscheiden worden, en omdat zij met zooveel ijver en zoo spoedig het christendom omhelsd hadden en verstandelijk vrij goed ontwikkeld waren, ook geheel andere raskenmerken vertoonden als de Caraïben, van wie gezegd werd, dat ze menscheneters waren, zeer dom, en van het christendom niets wilden weten, enz.

Het is vrijwel zeker, dat de toestand zooals ze omstreeks 1528 onder Ampues op deze eilanden bestond, in hoofdzaak zonder ingrijpende veranderingen een eeuw lang heeft voortgeduurd tot aan de komst der Hollanders in 1634. De beschrijving van DE LAET geeft geen enkele aanleiding om iets anders te veronderstellen.

Alleen zou men kunnen vragen waarom bij hun komst alle Indianen waren saamgebracht in het hoofdkwartier *Santa Anna*, terwijl de andere dorpjes van het eiland geheel verlaten en ontvolkt waren.

Zonder eenigen twijfel hield deze maatregel verband met de tallooze reizen der Hollandsche zeevaarders sedert verscheidene jaren in deze streken, met hun strooptochton op Bonaire in de jaren 1623, '26, '28, '30, zooals ze door DE LAET beschreven zijn. Ook de berichten door Francisco Nuñez Melian, gouverneur van Carácas, omtrent Curaçao tusschen 1632 en '34 naar Spanje gezonden, berustend in het archief te Sevilla, wijzen er duidelijk op, dat men op Curaçao vroeg of laat een landing of aanval op het eiland door de Hollanders verwachtte.

Wat lag dus méér voor de hand, dan dat men op het eiland zijn maatregelen nam door de inwoners bij elkaar te brengen, om het rooven van slaven en het inwinnen van berichten omtrent den inwendigen toestand van het eiland te verhinderen of althans minder gemakkelijk te maken?

***

Een andere vraag, die wellicht velen onzer lezers op de lippen ligt, is zeker deze: Wat is er van de toenmalige Indianenbevolking op deze drie Benedenwindsche Eilanden tot op den huidigen dag overgebleven?

Positieve berichten bestaan daaromtrent *niet*, doch wèl kan men uit sommige gegevens met vrij groote waarschijnlijkheid een bevredigend antwoord geven.

Het zuiverste is het Indianenras op *Aruba* bewaard gebleven.

Dat valt iederen vreemdeling, die dit eiland voor het eerst bezoekt, onmiddellijk op. Historisch is dit ook zeer goed te verklaren. Gedurende het geheele tijdvak van de West-Indische Compagnie was dit eiland vrijwel aan zijn eigen lot overgelaten. De Compagnie bepaalde zich er eenvoudig toe er een Commandeur met eenige soldaten heen te zenden om toezicht te houden, en verder te zorgen, dat door de bevolking elk jaar geregeld het tribuut aan gezouten vleesch en huiden enz. aan haar betaald werd. De grootere afstand, de lastige reis voor zeilschepen om tegen den sterken stroom op te komen, kapers, die bovendien de zee meermalen onveilig maakten, stonden een nauwere relatie in den weg. Negerslaven werden er eerst veel later en dan nog slechts in een zeer beperkt aantal heengezonden, omdat er ook geen behoefte aan bestond, zoodat van zelf de kans voor verbastering van het ras veel geringer was.

Terwijl er bv. in 1721 op Bonaire 220 Compagnie's slaven waren, was er op Aruba in dat jaar nog een enkele, zelfs nog niet in 1758, wat blijkt uit inventarissen, die van hier elk jaar naar Holland werden opgezonden.

Ook uit de kerkelijke geschiedenis van dit eiland blijkt, dat Aruba van den beginne af veel meer aansluiting gezocht heeft met de tegenoverliggende kust, wat ook de kortere afstand gemakkelijk maakte.

In het archief van de kathedrale kerk van Coro berustte vroeger (ook nu nog??) een document met de namen der personen, aan wie door den Domikaner bisschop van Coro, Don FRAY JUAN MANSANILLO na 1580 het H. Vormsel was toegediend. Bijna gedurende de geheele XVIIIe eeuw namen priesters van de kust op Aruba de zielzorg waar.

Toch is het opvallend, dat de menschen van de parochie *de Noord* veel meer de karakteristieke gelaatstrekken van het Indianenras vertoonen, dan de overige bewoners.

De Noord was meer dan een eeuw lang de eenige parochie van het eiland, waaruit blijkt dat de oorspronkelijke inwoners zich meer daarheen hadden teruggetrokken, terwijl de Commandeur zijn zetel had op het tegenwoordige *Savaneta*, waaraan de daargelegen *Commandeursbaai* zijn naam ontleend heeft.

Voor *Bonaire* was de toestand weer geheel anders. De grootere afstand van de kust maakte de emigratie daarheen minder gemakkelijk. Doch van den anderen kant had de W. I. Compagnie op Bonaire grootere belangen. De rijke voorraden van stokvisch of verfhout (braziliehout) en pokhout en de zoutpannen eischten meer toezicht. Bovendien werd gedurende de geheele XVIIIe eeuw Bonaire als een soort strafkolonie gebruikt voor onwillige of veroordeelde negerslaven, die daar in de zoutpannen werden te werk gesteld. Zoo kreeg dat eiland langzaamaan een veel grootere zwarte bevolking dan Aruba, die zich geleidelijk met de oorsponkelijke Indianenbevolking vermengd heeft. Toch treft men ook hier, even achter de *Dentéra*, in de buurtschap *Noord di Saligne*, nog een klein groepje bewoners aan, onder wie het Indianentype bijna even zuiver als op de Noord van Aruba van vreemde smetten is vrij gebleven.

Op *Curaçao* is het zuiver Indianentype reeds sedert jaren verdwenen. Het is eerder aan te nemen dat het groepje van 75 Indianen, dat in 1634 op het eiland achterbleef, veel meer gevaar liep uit te sterven of door desertie naar de kust uit te wijken, dan dat het door vermenging in de overige bevolking is opgenomen. In de eerste dagen der Hollandsche bezetting wekte het reeds wantrouwen bij de nieuwe heerschers, dat zij relaties onderhielden met hun rasgenooten, die naar Coro waren weggevoerd. En in de eerste jaren na de overgave van het eiland, toen blijkbaar bij de Spanjaarden nog de hoop leefde, dat zij vroeg of laat het eiland zouden heroveren, ontmoet men telkens in de oude archiefstukken van Sevilla berichten, dat men eenige Indianen van Curaçao had in handen gekregen om bijzonderheden van het eiland te weten te komen. Nergens vond ik bewijzen dat de Indianen door de Hollanders voor eigenlijken slavendienst gebruikt zijn. Zij waren er ook ongeschikt voor. Bovendien werden zij al vrij spoedig, toen Curaçao de groote slavenmarkt werd van West-Indië, door de veel krachtiger gebouwde Afrikaansche negerslaven in de schaduw gesteld.

Toch bestaan er gegronde vermoedens, dat die Indianen zich hier nog wel bijna een eeuw lang als een afzonderlijke, zeker niet groote, bevolkingsgroep hebben staande gehouden.

Want in het Journaal van Pater M. A. SCHABEL, den eersten eigenlijken katholieken missionaris van Curaçao, teekent deze omstreeks 1705 aan, dat hij op Curaçao den Cacique van de Indianen ontmoette.

Vermoedelijk vond deze ontmoeting plaats in een der buitendistricten. Jammer, dat hij niet nauwkeurig de streek aangeeft, waar deze kennismaking tot stand kwam.

De weinige Indianentypen, die men nu nog op Curaçao aantreft, zijn of wel Indianen van Aruba, of stammen van Bonaire of zijn Corianen, maar dan meestal met negerbloed vermengd, of ook Indianen van een geheel ander type: kort, breed, dik en saamgedrongen, afkomstig van de kust van Goagira, waar deze nu nog in wilden staat leven.

Van deze laatsten werden vroeger door scheepskapiteins dikwijls kinderen in ruil voor goederen gekocht en hierheen gebracht. De meesten echter zijn in dienst bij Venezolaansche of Colombiaansche families en via Maracaibo hier ingevoerd.

Curaçao en zijn vroegste bewoners.

V.

Ons onderzoek naar de *bewoners van Curaçao ten tijde der ontdekking van Amerika* heeft nog slechts tot resultaat gehad, dat wij tot nu met de de grootst bereikbare zekerheid hebben vastgesteld, dat de toenmalige Indianen, die op de drie benedenw. eil. woonden zeker *geen* Caraïben waren. Doch dat is maar een negatief antwoord op de vraag.

Wij zouden ook gaarne willen weten, welke soort Indianen het dan wèl waren.

Dat antwoord is veel moeilijker te geven en de oplossing dezer kwestie kan niet benaderd worden, wanneer we er tegelijk niet een tweede kwestie aan vast knoopen nl. deze: *welke taal* werd hier tijdens de ontdekking door die Indianen gesproken?

De lezers, die zoo naief zijn zich te verwonderen, dat het *Papiamentsch toen* nog onbekend was en nergens zelfs ter wereld gesproken werd, moeten zich voorloopig maar tevreden stellen met het antwoord, dat het Papiamentsch eerst tusschen de jaren 1600 en 1700 zijn begin van ontstaan kan gekregen hebben. Misschien vinden we later nog wel eens gelegenheid daar uitvoeriger op terug te komen.

* * *

De eersten en eenigen, die zich na de ontdekking van de Nieuwe Wereld onbetwistbare verdiensten hebben verworven op het gebied der taalwetenschap van de oorspronkelijke bewoners van Amerika, zijn de katholieke, vooral de Spaansche, missionarissen geweest.

De studie der nieuwe vergelijkende taalwetenschap is zelfs absoluut onmogelijk zonder de werken der katholieke zendelingen tot basis en uitgangspunt te nemen.

Nog grooter stijgt onze bewondering als men weet, dat die oude Indianentalen met geen enkele Europeesche taal te vergelijken zijn en onder ieder opzicht daarvan afwijken; dat zelfs taalgeleerden bij de studie er van zich nu met verbazing afvragen, hoe het voor een Europeaan is mogelijk geweest een dergelijke taal aan te leeren; dat die talen woord voor woord van de Indianen in den omgang moest worden afgeluisterd en opgeteekend, telkens opnieuw gecontroleerd en verbeterd worden; dat men tegelijk in de ziel dier natuurmenschen moest indringen, om te kunnen begrijpen hoe zij hun gedachten uitdrukten. Aan velen dier woordenboeken, grammaires en vertalingen van den catechismus enz. liggen 20, 30 tot 40 jaren van nauwgezette en volhoudende studie van een of meer personen, soms wel van een groep van paters ten grondslag vóór hun werk aan de drukpers kon worden toevertrouwd. En dit alles te midden van de zwaarste ontberingen te midden van halve wilden in een moordend klimaat.

Wil men eenig inzicht krijgen in dien reuzenarbeid der missionarissen op taalgebied, dan consulteere men het standaardwerk van den Graaf de la Viñaza, *Bibliografía española de lenguas indígenas de America*, een werk, dat door de Nationale Bibliotheek van Madrid bekroond en in 1892 op staatskosten werd uitgegeven. Het bevat 1188 nummers van woordenboeken, grammaires, catechismussen enz. in de honderden Indianentalen van Amerika sedert de ontdekking tot op onzen tijd geschreven. Met enkele geringe uitzonderingen, uit de XIXe eeuw zijn al die boeken gemaakt door Spaansche en enkele Portugeesche priesters van religieuze orden.

Voor Prof. Dr. de Josselin de Jong, die geen enkele andere zendelingspraktijk schijnt te kennen dan het opstoken van brandstapels, moet het toch wel een pijnlijke gewaarwording zijn bij zijn ethnographische studies, dat hem de eerste kennis van taal en volk uit de werken van katholieke missionarissen moet toestroomen.

Het werk van den Graaf de la VIÑAZA verdeelt de taal der Caraïben in 4 hoofdgroepen en 68 andere, die daarmede verwant zijn. Wij denken er niet aan onze lezers met al die verschrikkelijke namen in onplezierige stemming te brengen. Ook voor ons doel heeft het geen nut. Eén dier verwante talen willen wij hier al vast noemen, nl. het Cumanagota, omdat wij daar spoedig op zullen terugkomen.

Beter uitgangspunt, dat ook nader tot ons deel leidt, vinden we in het werk van D. ARISTIDES ROJAS. *Estudios indígenas. — Contribuciones à la historia antigua de Venezuela*, in 1878 te Carácas uitgegeven.

Op pag. 189—217 geeft hij het *Onze Vader* in 13 verschillende talen, vroeger in Venezuela gesproken.

Een dezer, de eenige die voor ons doel in aanmerking komt, is het *Cumanagota*. Eigenlijk zouden we moeten zeggen de taal der *Cumanagota*, want *Gota* beteekent *menschen*, *lieden*, zoodat het woord eigenlijk beteekent: de menschen van Cumaná.

Cumaná is de eerste en de oudste stad, door de Spanjaarden op het vaste land van Amerika gesticht.

Dat geschiedde in 1520 door Gonzalen Ocampo en zij kreeg toen den naam van Nieuw-Toledo. Doch deze naam heeft geen stand gehouden, zoodat die plaats nog steeds zijn oorspronkelijkn naam, die de Indianen er aan gegeven hebben, behouden heeft.

Cumaná ligt aan de Noordkust van Venezuela, aan de golf van Cariaco, gevormd door het schiereiland Araya. Juist ten Noorden van Cumaná ligt ook het eiland Margarita.

Vóór de stichting der stad door de Spanjaarden was die plaats reeds meermalen door Spaansche ontdekkingsreizigers bezocht geworden. Kolonisten van Sto Domingo kwamen er strooptochten houden en Indianen wegvoeren om het uitstervende ras aldaar aan te vullen.

Minder als noodzakelijk verband met de stof, die wij behandelen, als wel ter aanvulling van de hoogst gebrekkige kennis van Prof. Dr. DE JOSSELIN DE JONG omtrent de „zendelingspraktijken", willen we hier een kleine episode vermelden.

Francisco Córdoba, een priester van de Orde van St. Dominicus, die reeds verscheidene jaren met vrucht op Sto Domingo gewerkt had, trok, vergezeld van een leekebroeder Joannes Garces, naar Cumaná om daar de Indianen te bekeeren.

Hij had reeds geheel het vertrouwen der Indianen gewonnen, een kerkje opgericht en was onvermoeid hen de geloofswaarheden te verkondigen. In dien tijd gebeurde het, dat een Spaansch schip daar vóór anker kwam om paarlen te zoeken en slaven te rooven. De Indianen wilden reeds wegvluchten, doch werden door de beide missionarissen, die niet het minste kwaad vermoedden, gerust gesteld. Zij ontvingen de schepelingen vriendschappelijk, voorzagen hen van alles wat zij voor de reis noodig hadden, en waren kinderlijk verblijd met de voorwerpen, die zij in ruil ontvingen. Zoo gingen eenige dagen in steeds nauwere vriendschapsbetrekkingen voorbij. En toen er geen schijn van wantrouwen meer bestond, noodigde de kapitein van het schip den Cacique met zijn familie uit om het vaartuig te komen bezichtigen. Het opperhoofd ging bij de religieuzen te rade en na aanmoediging hun-

nerzijds ging de Cacique met zijn vrouw en nog 17 andere personen van zijn familie aan boord, geen kwaad vermoedend, te minder omdat de beide zendelingen aan land bleven en zij dit als voldoende waarborg voor hun eigen veiligheid beschouwden. Doch nauwelijks aan boord, klonk de bedreiging, dat zij onmiddellijk zouden gedood worden, indien zij het waagden in zee te springen.

Het schip heesch de zeilen en zette erstond koers naar Sto Domingo, waar de Indianen als slaven verkocht werden. De onderdanen van den cacique wilden zich op de beide zendelingen wreken, in de meening, dat zij aan dit verraad medeplichtig waren.

Doch zij zelf waren zoozeer over die laagheid terneergeslagen, dat zij hun eigen leven in ruil aanboden, wanneer de Cacique niet binnen vier maanden was teruggekeerd.

God liet toe, zegt Las Casas, dat er spoedig weer een schip kwam, en P. Córdoba richtte zich toen door bemiddeling van den kapitein tot zijn ordebroeders op Sto Domingo en bezwoer hen alle pogingen in het werk te stellen om de bevrijding en terugzending van den Cacique en zijn familie te verkrijgen.

Te vergeefs. Het gerechtshof ontnam den roovers de slaven, doch verdeelde den buit onder elkander en aan het lijfsbehoud der achtergebleven missionarissen werd zelfs geen aandacht geschonken.

De beide missionarissen betaalden met hun bloed de gruweldaad der Spanjaarden.

Men begrijpt, dat nog lange jaren daarna niet meer aan het bekeeringswerk der Cumanagoten kon gedacht worden.

Wanneer het weer hervat is, weten wij niet. Een eeuw later vinden wij er de Spaansche paters Capucijnen werkzaam. Een der voornaamste hunner was Pater FRANCISCO DE TAUSTE, die 40 jaren lang onder de Cumanagotos gewerkt heeft. In 1680 gaf hij een *Arte y Vocabulario de la lengua de los Indios Chaymas, Cumanagotos, Cores, Parias y otros diversos de la Provincia de Cumana* uit, met een *Catechisimo* en een *Doctrina Cristiana.*

Beter dan welke lofprijzing ook stellen ons de volgende woorden uit de *Voorrede* van den schrijver in staat de groote verdienste van dezen missionaris als taalkundige te waardeeren: „*Veinte y tres años de curso y cuidado he consumido para poderlo sacar á la estampa. Pero las fatigas y desvelos, que me ha costado, son más que letras.*" — „25 jaren ben ik voortdurend bezig geweest om dit werk voor den druk gereed te maken. Doch de moeite en zorgen, die het mij gekost heeft, waren talrijker dan de letters."

Een ander degelijk kenner dezer taal was Pater MANUEL DE YANGUES die een Grammatica dezer taal schreef die verbeterd opnieuw werd uitgegeven door P. MATHIAS BLANCO in 1683 onder den titel van: *Principios y Reglas de la lengua Cumanagota, general en varias naciones, que habitan en la provincia de Cumaná.*

Curaçao en zijn vroegste bewoners.

VI.

Misschien hebben we, naar het oordeel onzer lezers, wel wat *te* apodictisch vooropgesteld, dat de taal der *Cumanagota* de eenige kan zijn, die hier tijdens de ontdekking van de Nieuwe Wereld gesproken werd.

Mogelijk dat we onze lezers ook met het bewijs te kunnen bevredigen.

De beide reeds genoemde missionarissen, de paters Capucijnen FRANCISCO DE TAUSTE en MATHIAS RUIZ BLANCO, beiden schrijvers van de oudst bekende studies over het Cumanagota, omschrijven zelf het taalgebied, waar het gesproken werd. De eerste noemt de Indianenstammen *Chaymas*, *Cores*, *Cumanagotos*, *Quacas*, *Parias*, en *Varrigones* op de kust van *Tierra Firme*, van het Vasteland. De tweede noemt ook, nog de Indianen van *Piritu* en de *Palenques*, bij welke laatste stam het met eenige geringe afwijking werd gesproken. Bovendien zegt DE TAUSTE, dat die taal zich uitstrekt en begrepen wordt over meer dan 100 mijlen van de Vaste Kust, en dat hij zelf bevonden heeft, dat het ook door de Indianen verder in het binnenland in de provincie van Caracas in de stad Valencia verstaan wordt.

Met behulp der namen dier Indianenstammen kunnen we vrij gemakkelijk zoo ongeveer de streek bepalen, waar ze gewoond hebben, nl.: de *Parias* het meest Oostelijk op het tegenwoordig schiereiland Paria tegenover het eiland Trinidad, meer westelijk de *Cumanagotos* in de nabijheid van Cumana, de stam der *Peritu* bij de stad van dien naam, zuidwestelijk van Cuanta en Barcelona. Verder doen ons van zelf de Cores denken aan Coro, vlak tegenover ons eiland gelegen.

Als we ons nog verder herinneren, dat AMPUES, die gouverneur was van Curaçao, Bonaire en Aruba, zulk een bijzondere voorliefde voor de Indianen aan de tegenoverliggende kust aan den dag legde; dat de Indianen van Curaçao en de kust over en weer elkander bezochten en vriendschap onderhielden; dat AMPUES zelf in 1527 de stad Coro stichtte en het den christelijken naam gaf en onder bescherming stelde van *Santa Ana de Coro*, dan kan er geen redelijken twijfel bestaan, dat ook Curaçao en Coro door denzelfden Indianenstam met gemeenschappelijke taal bewoond werd.

Voeg daarbij, dat AMPUES in zijn vroeger aangehaalden brief ook voor al de Indianen, wonend op de kust van Tierra Firme, de bescherming van den Koning van Spanje eischte tegen de Spaansche aventuriers en dat hij die kustlijn zoo ver mogelijk uitstrekte van Coquibacóa (het tegenwoordige Chichibocóa of Punta Espada op de Noordkust van Goagira, dus aan de overzijde van de Golf van Maracaibo) tot aan het schiereiland van Paraguaná, tegenover Aruba gelegen. Dit alles zou onverklaarbaar zijn, wanneer hij te voren geen zekerheid had gehad, dat die kust door bevriende stammen bewoond werd, die door taal en geaardheid met die van Curaçao verwant waren.

Eigenlijk zouden wij het nog niet eens zóóvèr behoeven te zoeken en zou het voldoende zijn met te zeggen, dat Curaçao *alléén* van de tegen overliggende kust uit *kan* bevolkt zijn geworden. Een andere mogelijkheid is niet denkbaar. En dan ligt het van zelf voor de hand, dat hier dezelfde Indianen woonden, die ook dezelfde taal spraken, als aan de kust van Coro en der naburige stammen, hetgeen alles door de vorige bewijzen nog beter bevestigd wordt.

***

Ik weet niet, of bovenstaande bewijsvoering den lezer wel geheel en al overtuigd zal hebben.

Dat Curaçao en Coro met zijn nabuurschap door dezelfde Indianen bewoond werd, die ook dezelfde taal spraken, daartegen kan geen enkel redelijk bezwaar worden ingebracht.

Dat de Cumanagoten van Cumana tot in het Oosten op het schiereiland Paria gewoond hebben, is evenzeer buiten kijf. Doch hoever zij zich nog over de kust, van Cumana naar het Westen, hun verblijfplaats hebben uitgestrekt, dat is de dubieuse kwestie. Tot aan Caracas en Valencia is zeker, dat blijkt uit het boven aangehaalde gezegde van PATER DE TAUSTE, dus tot aan La Guayra. Doch verderop wordt het heel onzeker. Het zwakke punt in de bewijsvoering is natuurlijk of aan de Indianenstam *Cores*, (die eveneens het Cumanagota spraken), — alleen steunend op den zoozeer overeenkomenden naam van Coro) —, nabij die stad een woonplaats mag aangewezen worden.

Een ander bewijs, ontleend aan de geschiedenis of aan een gezaghebbenden auteur heb ik er niet voor kunnen vinden.

En nu is mijn vertrouwen in dat bewijs (Cores = Coro) in de laatste dagen sterk aan het wankelen gebracht.

In de laatste dagen ontving ik van een bevriende hand (voor welke toezending ik hoogst dankbaar ben) een uittreksel van een belangrijk artikel: *Los aborígenes del Estado Falcon* (De inboorlingen van den Staat Falcon) van PEDRO M. ARCAYA, gepubliceerd in het tijdschrift van Caracas *Cultura Venezolana* van Mei 1920.

Het artikel noemt tal van bronnen uit den tijd der *Conquista*, die aan zijn meening groot gezag geven.

Tot beter begrip nog het volgende: De staat of provincie Falcon (van Venezuela) ligt juist tegenover onze 3 eilanden. Coro vormt er de hoofdplaats van.

Ziehier wat ARCAYA zegt:

„Twee stammen van inboorlingen „vormden ten tijde der ontdekking van „Amerika de overgroote meerderheid „van den tegenwoordigen Staat Falcon, nl. de *Caquetíos* en de *Jirajaras*. „Daarenboven woonden, voornamelijk „op de grensstreek van de tegenwoordige naburige staten" (dat zijn de Staten Lara ten Oosten, en Zulia ten Westen) „drie andere stammen nl. de „*Ajaguas*, de *Ayamanes* en de *Chipas*.

„De *Caquetíos* woonden over de heele „onvruchtbare vlakte van de grenzen „van de staten Falcon en Zulia tot „aan La Vela op het schiereiland Paraguaná, en op de Oostkust van dien „staat, van La Vela of tot aan de monding van de rivier Jaracuy".

Tot verduidelijking diene dat de rivier Jaracuy uitmondt precies op gelijke afstand van Tucacas en Puerto Cabello.

De auteur omschrijft nog nader de streek waar Indianenstammen der Caquetíos woonden.

„De *Caquetios* bewoonden de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire, en „de Noordelijke kust van het vasteland. Behalve de uitgestrekte landstreek rondom Coro, woonden ze naar „het Westen tot aan de oevers van het "meer van Maracaibo en naar het Oosten nog iets verder dan de monding „van de rivier Yaracuy", (dus tot vrij dicht bij Puerto Cabello).

„Verder waren zij doorgedrongen „in de valleien, waardoor de genoemde rivier stroomt, tot in de vruchtbare streek, waar de Spanjaarden later de dorpen San Felipe, Guama, „Urachiche en Yaritagua gesticht hebben.

„De Caquetios vormden één geheel „in zóóver, dat al de stammen, die er „toe behoorden en de stam, die zijn „naam droeg, met kleine afwijking de-„zelfde taal spraken, dat zij hetzelfde „physiek uiterlijk, dezelfden aard en „gewoonten hadden, alles zoovele be-„wijzen, dat ze allen loten van een en „dezelfde stam waren."

Ten slotte haalt Acaya ook den brief van JUAN DE AMPUES aan, die wij reeds vroeger vertaald hebben, als bewijs 1o. van de uitstekende hoedanigheden der Caquetías en 2o. dat deze stam op onze eilanden woonden. Tegen dit laatste heb ik maar één bedenking dat AMPUES in dien brief nergens den naam van *Caquetíos* noemt.

Als wij nu het gezegde van PATER DE TAUSTE in verband brengen met hetgeen ARCAYA beweert, dan zou er dus uitvolgen, dat op de Kust de grensscheiding tusschen het gebied, dat de *Cumanagotos* en de *Caquetíos* bewoonden, ongeveer liep bij Puerto-Cabello of bij La Guayra.

* * *

Dit artikel van ACAYA bracht mij op het spoor van een nieuwe ontdekking.

Wij hebben vroeger reeds den naam genoemd van een Pater Jesuit Pater M. A. Schabel, den eersten vasten missionaris van Curaçao onder het Hollandsch Bestuur.

Vroeger, sedert 1693, was hij in de Indianen missie van Quito werkzaam, die zeer waarschijnlijk de Quichua of Kechhua-taal der oude Inca's spraken, welke ook nu nog in Venezuela door de Indianen van Rio Chico gesproken wordt, waar nu de Spaansche Paters Dominicanen een Missie hebben. Daarna ging hij in 1696, toen dat missiegebied gesplitst werd, naar de missie van Nieuw-Grenada over en trok nog verder in het binnenland in de richting van de stad Varinas (Venezuela), waar hij eenige jaren onder de Indianen nabij de Casanare, Apure en Meta-rivieren werkte, waar de Maipure of de Betoya taal gesproken werd.

Hier gelukte het hem de Achaguas, een nomadenstam der indianen tot een vaste woonplaats te gewennen.

Hier begint mijn ontdekking. P. Sch. noemt hier den Indianenstam der *Achaguas*. ACAYA noemt ook de *Ajaguas*, als verwant met de *Caquetias*, die in Coro en op Curaçao woonden, De schrijfwijze (*j* en *ch*) wijkt iets af.

Ook de *Bibliografía* van EL CONDE DE LA VIÑAZA noemt hen *Achaguas*. Die kleine afwijking zal wel zoo'n groot bezwaar niet zijn.

Zoo blijkt dus, dat P. Sch. de taal, die ook op Curaçao en aan de kust gesproken werd, reeds kende van den tijd dat hij onder de Indianen van de Casanare rivier werkzaam was.

Verder noemt *Arcaya* de *Yirajaras* samen met de *Caquetíos*. Uit de *Bibliografia* van DE LA VIÑAZA blijkt dat het *Yirara*, een dialect was van de *Betoya* taal, die bij de Casanar-rivier gesproken werd en welke SCHABEL ook kende.

Nog later reisde P Schabel over Varinas, Barquisemeto en Puerto Cabello naar Curaçao.

Van hier schreef hij begin 1701 naar zijn Generaal in Rome, dat hij een catechismus in drie talen vervaardigd had. (Ondanks alle nasporingen in de archieven is deze drietalige catechismus nog niet teruggevonden.) Uit het antwoord van zijn Overste blijkt, dat het Spaansch en Indiaansch was. Vermoedelijk was ook de derde taal eveneens een Indiaansche taal. Of het echter de taal van de Indianen van Curaçao en het kustgebied was, staat niet vast, wèl dat hij zeker de taal der *Achaguas* en het *Yirara* kende, die volgens Acaya nagenoeg dezelfde was als die der *Caquetíos* die op Curaçao en Coro woonden.

Want volgens het *Journaal* van Pater Schabel moet hier ook nog in die dagen een op zich zelf staande Indianenkolonie met een eigen Cacique bestaan hebben, met wie hij geregeld in relatie stond. Op 7 November 1707 doopte hij een jong Indiaantje, de zoon van een der aanzienlijkste Indianen van het eiland, die zadelmaker van zijn ambacht was, en die hem uit naam van zijn stamgenooten verzocht, ook bij hen een bezoek te komen brengen en een kerkje te bouwen.

Ofschoon het niet uitdrukkelijk blijkt, meen ik uit sommige aanduidingen tot het vermoeden gerechtigd, dat die Indianen ergens in het Oostdistrict woonden. Een ander maal op 27 November doopt hij een slaaf van Don Michael Bartholomeo, den Cacique van de Indianen van het eiland. Op 30 Januari 1708 ontving hij bezoek van Philippus, een der aanzienlijke Indianen, met zijn twee kleinkinderen. Op 1 Februari doopte hij een jong Indiaantje, waarvan de Peter was de zoon van den Cacique der Indianen van Coro.

Ten slotte nog dit als curiositeit. Volgens de *Curaçaosche Courant* van het jaar 1828 stierf in den ouderdom van 80 jaar de laatste onverbasterde Indiaan op Curaçao voor 40 jaar geleden, dus omstreeks 1788. Het is zeer waarschijnlijk, dat deze nog door Pater Schabel gedoopt werd.

* * *

Het is zeer logisch, dat sommige onzer lezers zich de vraag zullen stellen of er op ons eiland of in onze volkstaal dan geen sporen van die Indianentaal zijn overgebleven.

Ofschoon de kansen voor het *Cumanagota* dus vrijwel gering stonden, heb ik toch in die richting mijn onderzoek uitgestrekt en de vijf deelen van DE TAUSTE en RUIZ BLANCO en van Pater DIEGO DE TAPIA doorgewerkt: Het eerst zal men natuurlijk denken aan de meervoudsvorm van de zelfstandige naamwoorden of aan de vervoeging der werkwoorden in het Papiamentsch, om te vragen of die constructie. misschien aan het Cumanagota ontleend is.

Het moge een teleurstelling zijn, doch ik heb niet de minste aanwijzing, geen enkele punt van overeenkomst kunnen ontdekken.

Toch behoeft men zich daarover niet al te zeer te verwonderen. Want ook het Spaansch, zooals het in Venezuela gesproken wordt, heeft er evenmin iets van overgenomen.

Het eenige zou misschien kunnen, zijn, dat eenige plaatsnamen in Venezuela aan het Cumanagota ontleend zijn. Doch daarover durf ik niets beslissen, Bovendien valt dit onderzoek geheel buiten het bestek van deze studie.

Een vergelijking tusschen het Papiamentsch in bovengenoemden zin met de taal der *Caquetios* kan ik niet maken, omdat ik geen enkel handboek of grammaire of catechismus van die taal ter mijner beschikking heb.

Ik weet wel dat op onze eilanden, in het bijzonder op Aruba, tal van plaatsnamen bestaan, die noch aan het Spaansch, en veel minder nog aan het Hollandsch kunnen ontleend zijn, maar die allerduidelijkst op een Indiaanschen oorsprong wijzen.

En nu zal het menigeen wel niet meer bevreemden, dat ook die plaatsnamen met geen mogelijkheid tot het Cumanagota zijn terug te leiden, maar wel tot het *Caraïbisch* of *Arowaksch*, zoodat we hier op het onverwachts een bewijs zien opduiken, dat de *Caquetías* niet de oudste bewoners zijn geweest van onze eilanden, doch dat ze vóórdien ook door Caraïben of Arowakken moeten bewoond zijn geweest, die ook in die plaatsnamen sporen van hun verblijf op onze eilanden hebben nagelaten.

